

JÓZEF  
**MACKIEWICZ**  
NARODOWOŚĆ: ANTYKOMUNISTA

**NAJCHARAKTERYSTYCZNIJSZĄ CECHĄ SYSTEMU KOMUNISTYCZNEGO  
JEST NATOMIAST *TOTALNA NIEWOLA* LUDZKIEGO DUCHA,  
ZNIEWOLENIE LUDZKIEJ MYŚLI, LUDZKIEGO INTELEKTU.**



Ministerstwo  
**Kultury**  
i Dziedzictwa  
Narodowego

*Dofinansowano ze środków Ministra Kultury  
i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji  
Kultury – państwowego funduszu celowego*

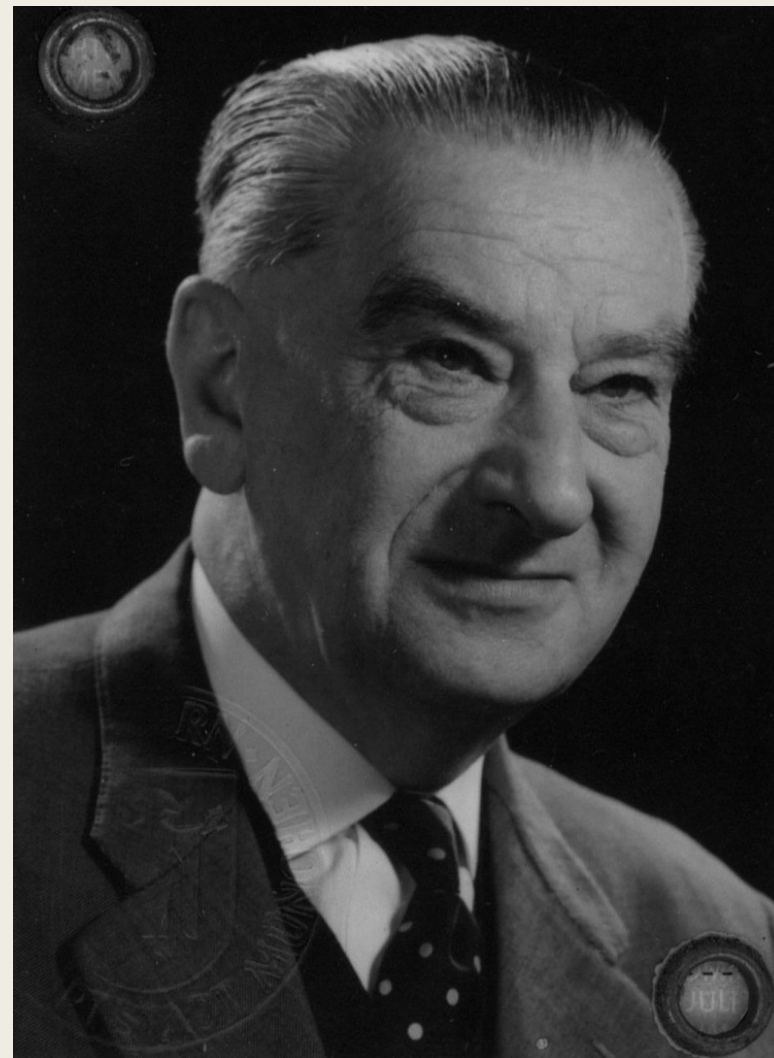
*„Józef Mackiewicz budzi emocje. Niektórzy uważają go za jednego z największych polskich prozaików XX wieku, inni za zdrajcę i kolaboranta.*

*Był i jest niewygodny. Przez swój bezkompromisowy antykomunizm, przez ostry język, przez przywiązanie do prawdy.*

*Był i jest potrzebny. Jego zwolennicy cenią go za to samo: za antykomunizm, za ostry język, za przywiązanie do prawdy.”*

*Fragment tekstu Jana Zielińskiego z katalogu wystawy KONTRA w setną rocznicę urodzin Józefa Mackiewicza w Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza, Warszawa 14 października – 31 grudnia 2002*

1 kwietnia 1902 r., urodził się Józef Mackiewicz, jeden z najwybitniejszych pisarzy polskich XX wieku, autor sloganu „tylko prawda jest ciekawa”, bezkompromisowy i ideowy przeciwnik totalitaryzmu komunistycznego.





Tradycje patriotyczne wyniósł ze szlacheckiego domu. Jego ojciec utracił majątek po Powstaniu Styczniowym, a pochodząca z Galicji matka w swoim rodzinnym domu często gościła mieszkających w Krakowie weteranów z lat 1863–1864. Wielu krewnych Mackiewiczów po 1863 r. trafiło na zesłanie.

Będąc uczniem VI klasy gimnazjum jako ochotnik wziął udział w wojnie polsko-bolszewickiej 1919-1920; walczył w obronie Warszawy w 1920 roku, ranny, dostał się do niewoli. Po uwolnieniu podjął studia na Uniwersytecie Warszawskim na wydziale przyrodniczo-filozoficznym.





W 1922 roku powrócił do Wilna, a w 1923 roku rozpoczął pracę w gazecie "Słowo" redagowanej przez starszego brata, Stanisława Cate-Mackiewicza. Publikował felietony, artykuły i reportaże, w których zajmował się przede wszystkim historyczną, kulturową i polityczną specyfiką obszarów byłego Wielkiego Księstwa Litewskiego. Krytykował polską administrację za nierozumienie problematyki narodowościowej na Kresach Wschodnich.



Od początku lat 20. analizował sytuację polityczną w państwach bałtyckich i rozwój komunizmu w Rosji Sowieckiej. Po wkroczeniu na teren Polski Armii Czerwonej, 18 września 1939 roku wyjechał do Kowna, gdzie wkrótce - na wieść o przekazaniu Wilna Litwinom - opublikował artykuł, w którym wyraził radość z powodu wycofania się z Wilna bolszewików. Oskarżono go wówczas o antypolonizm i prolitewskość.

Pisał o fatalnej sytuacji gospodarczej i społecznej „Polski-B”, głównie północno-wschodnich Kresów II RP. Powieść była również wyraźną krytyką władz sanacyjnych. Mackiewicz piętnował politykę dążenia do zatarcia językowego, religijnego i kulturowego różnicowania Kresów. Swoją krytykę porządku politycznego lat trzydziestych kontynuował w dziełach wydawanych na emigracji.

BARANOWICZ — ul. Stowosza 172
BRASZAW — ul. 3-go Maja 64
DUKSZTY — ul. Gen. Berbeckiego 10
DUNIKOWICZ — ul. Wileńska 1
GLEBKIE — ul. Zamkowa 80
GRONNO — Plac Błotny 9
KAMIEŃ KOSZYRSKI — Związek Ziemia
LIDA — ul. Majora Mackiewiczów 63

Wielko Wtorek 22 marca 1927 r.
Redakcja i Administracja ul. Mickiewicza 4, awtorów 9-63. Telefon: redakcji 263, administracji 228, drukarni 362.
PRENUMERATA: półroczna z przeliczeniem do końca roku 3 groszy 25 kopiejek. Cena pojedynczego numeru 3 kopiejki.
Zapłać pocztą w ul. Wileńska 4/1.
Zapłać pocztą w ul. Wileńska 4/1.

ODDZIAŁY:
NIESWIEZ — ul. Ratisawska 1
NOWOGRODZK — ul. Mickiewicza 70
NOWO SWIECIANY — ul. Wileńska 28
POSTAWY — ul. Rynek 18
STOPECZ — ul. Piłsudskiego
ST. SWIECIANY — ul. Rynek 9
SWIR — ul. 3-go Maja 5
WILEJKI POWIATOWA — ul. Mickiewicza 1

CENA ODDZIAŁÓW: Wiersze malarstwa: 100 kopiejek, 2-3 zł. 1-3 zł. za 10 numerów. Kolumna reklamowa: 100 kopiejek za 10 numerów. Wiersze: 100 kopiejek, 2-3 zł. 1-3 zł. za 10 numerów. Kolumna reklamowa: 100 kopiejek za 10 numerów.

W latach trzydziestych Mackiewicz stał się ideowym antykomunistą.

Wielki wpływ na jego myślenie o totalitaryzmie sowieckim miała błyskotliwa analiza „Myśl w obcęgach. Studia nad psychologią Sowietów”, opublikowana przez jego brata.

Hromada i N. P. Ch. uznane za nielegalne. Powtarzamy stale.

Wielki wpływ na jego myślenie o totalitaryzmie sowieckim miała błyskotliwa analiza „Myśl w obcęgach. Studia nad psychologią Sowietów”, opublikowana przez jego brata.

Sejm i Rzecz. Wtorkowe posiedzenie.

WARSZAWA, 23 III (Pd) Wtorkowe posiedzenie Sejmu wczoraj odbyło się w sali Sejmowej. Wzięło w nim udział 243 posłów.

Ostatni numer wileńskiego „Słowa” opublikowano 18 września 1939 r.

Jeszcze tego samego dnia Stanisław Mackiewicz opuścił miasto i udał się w stronę granicy z Litwą. Wraz z nim wyjechał jego brat. 14 października w jednej z litewskich gazet w Kownie opublikował artykuł „My, Winianie”. Krytykował w nim rząd piłsudczyków i zapowiadał, że mieszkańcy Wilna z radością powitają wkroczenie armii litewskiej. Artykuł Mackiewicz wywołał burzenie i przez kolejne lata był wypominany przez jego przeciwników.



Stanisław Mackiewicz

Obok podane składowanie powołań, do których rząd musiał zamianować organizację Hromady i Niezależnej Partii Chłopskiej — wskazywał, iż rząd nie zajął się dągnięciami interesu państwa wobec demagogii i terroru. Nowe zarządzenie było w całości umiarkowane i z ogólnymi celami. Po zarządzeniu i ogólnym ujęciu, po zarządzeniu i ogólnym ujęciu, po zarządzeniu i ogólnym ujęciu.

Podróż Leopolda Min. zabytkowego.

WARSZAWA, 23 III (PAT) Ministerstwo Kultury i Sztuki wczoraj wyjechało do Lublina, gdzie ma odbyć podróż zabytkowego.

MŁDUNOSCI WOJEW. WILEŃSKIEGO.

Wielki wpływ na jego myślenie o totalitaryzmie sowieckim miała błyskotliwa analiza „Myśl w obcęgach. Studia nad psychologią Sowietów”, opublikowana przez jego brata.

Nowość wydawnicza.

Czesława Jankowska wydała nowość wydawniczą „WIERZAMA ROMUNISKIE” w Warszawie.

Poród Wilhelma.

Debaty w Reichstagu. BERLIN 23 III (PAT) W Reichstagu odbyły się wczoraj debaty w sprawie porodu Wilhelma.

Sirek w Łodzi.

zilkwidowany. WARSZAWA, 23 III (PAT) Sirek w Łodzi został zilkwidowany.





Od jesieni 1939 roku do wiosny 1940 roku redagował w Wilnie "Gazetę Codzienną" - dziennik o programie antynacjonalistycznym i antysowieckim, w którym propagował tzw. ideę krajową. Podczas okupacji niemieckiej przez pierwsze cztery miesiące (lipiec - październik 1941) współpracował z wydawaną przez Niemców polskojęzyczną gazetą "Goniec Codzienny".

W sierpniu 1941 r., na wieść o podpisaniu układu Sikorski-Majski, stwierdził, że jest to krok do podporządkowania Europy Środkowej ZSRS, i ostrzegł, że w przyszłości „nie będzie żadnej potęgi, która by była w stanie, albo nawet chciała, wyrwać polski naród z czerwonych kleszczy destrukcyjnego imperializmu”.

Sąd Specjalny AK w Wilnie wydał na Mackiewicza wyrok śmierci. Data (1942/1943) i wszystkie okoliczności tego wyroku są niejasne, wiadomo tylko, że go nie wykonano, a następnie formalnie odwołano. Najprawdopodobniej jednak powodem wydania tego wyroku był wyjazd Mackiewicza, w maju 1943 roku na zaproszenie Niemców i za zgodą wileńskiej AK, do Katynia, gdzie pisarz był świadkiem ekshumacji grobów polskich żołnierzy. Złożył dwa raporty władzom AK (w Warszawie i w Wilnie - oba zaginęły) oraz udzielił wywiadu "Gońcowi Codziennemu" (pt. "Widziałem na własne oczy"), w których jednoznacznie stwierdził, że zbrodni tej dokonali bolszewicy.



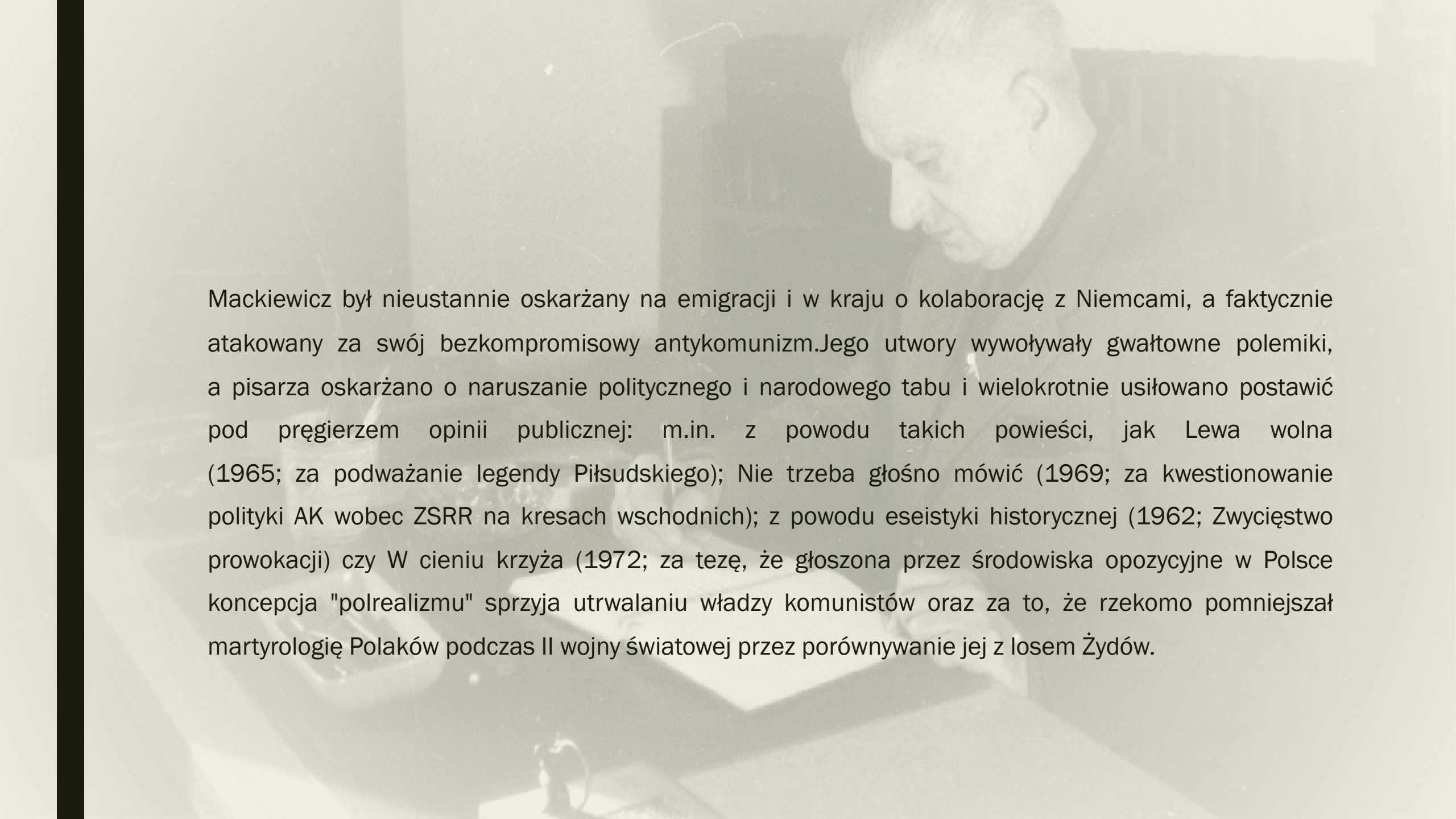
Po odkryciu w Katyniu grobów oficerów polskich zamordowanych przez Sowietów, na zaproszenie niemieckie i za zgodą polskich władz podziemnych, Mackiewicz udał się w towarzystwie kilku innych polskich pisarzy do Katynia jako obserwator ekshumacji zwłok. Po powrocie w „Gońcu Codziennym” opisał swoje refleksje z nad dołu śmierci: „Kwiat inteligencji, rycerstwo Narodu! [...] W takich chwilach samo życie wydaje się cynizmem. Wiosna nad dołem splełanych nawzajem rąk, nóg, wykrzywionych twarzy, zlepionych włosów, oficerskich butów, strupieszających mundurów, pasów”.

Na emigracji napisał książkę pt. „Katyń. Zbrodnia bez sądu i kary” – jedną z pierwszych prac, w których jako odpowiedzialnych za mord wskazuje się Sowiećów. Na początku lat pięćdziesiątych Mackiewicz był świadkiem powołanej przez Kongres USA Komisji Maddena badającej okoliczności zbrodni katyńskiej. Był pytany m.in. o ocenę sfałszowanej dokumentacji sowieckiej.

W Rzymie na zlecenie II Korpusu przygotował książkę Zbrodnia katyńska w świetle dokumentów.

W prasie emigracyjnej publikował reportaże-wspomnienia z czasów wojny, m.in. Ponary-Baza o zagładzie Żydów oraz Dymy nad Katyniem. Czesław Miłosz w Roku myśliwego napisał o tych tekstach: "dopóki będzie istnieć polskie piśmiennictwo, te dwa zapisy grozy dwudziestego wieku powinny być stale przypominane".





Mackiewicz był nieustannie oskarżany na emigracji i w kraju o kolaborację z Niemcami, a faktycznie atakowany za swój bezkompromisowy antykomunizm. Jego utwory wywoływały gwałtowne polemiki, a pisarza oskarżano o naruszanie politycznego i narodowego tabu i wielokrotnie usiłowano postawić pod pręgierzem opinii publicznej: m.in. z powodu takich powieści, jak Lewa wolna (1965; za podważanie legendy Piłsudskiego); Nie trzeba głośno mówić (1969; za kwestionowanie polityki AK wobec ZSRR na kresach wschodnich); z powodu eseistyki historycznej (1962; Zwycięstwo prowokacji) czy W cieniu krzyża (1972; za tezę, że głoszona przez środowiska opozycyjne w Polsce koncepcja "polrealizmu" sprzyja utrwalaniu władzy komunistów oraz za to, że rzekomo pomniejszał martyrologię Polaków podczas II wojny światowej przez porównywanie jej z losem Żydów.



Mackiewicz nie uznawał PRL jako legalnej formy państwowości polskiej, komunizm uważał za zło ponadnarodowe oparte na publicznym kłamstwie, na negowaniu wolności jednostki, prawa i podstawowych wartości cywilizacji, a antykomunizm - za swój światopogląd. Jego książki ukazywały się jedynie nakładem wydawnictw emigracyjnych lub w drugim obiegu (łącznie 51 pozycji). Całość dorobku pisarza publikowało od 1974 roku wydawnictwo "Kontra" (Londyn), od 1993 roku zbiorowe wydanie Dzieł (dotychczas 18 tomów; red. Nina Karsov).



TWÓRCZOŚĆ

Jego najważniejsze książki są powieściami. Uprawiał literaturę opartą na wiedzy historycznej, posługiwał się źródłami, dokumentami, relacjami naocznych świadków, wspomnieniami. Nie był typowym pisarzem historycznym, gdyż tematy, które podejmował, wiązały się w rozmaity sposób z jego własną biografią i biografiami znanych mu ludzi. Jako pisarz chciał być po prostu wiarygodnym świadkiem historii, w której uczestniczył. Swego świadectwa nie ograniczał jednak tylko do własnej wiedzy i pamięci. Wychowany na literaturze XIX wieku, wierzył, że jej zadaniem jest także przekazywanie wiedzy o świecie.

Ambicją Mackiewicza-pisarza było opowiedzenie o tym, jak było - stąd epicki rozmach jego powieści. Interesowały go nie tyle ukryte zakamarki psychologii jednostki, co skrywane po latach zakamarki wydarzeń historycznych. Burzył więc mity i legendy, podejmował takie tematy, które naruszały stereotypy zbiorowej wyobraźni historycznej.



Pierwszymi próbami literackimi Mackiewicza były: sztuka **Pan poseł i Julia** (z Kazimierzem Leczyckim; wyst. 1931) i **Wileńska powieść kryminalna** (z grupą autorów pod wspólnym pseudonimem Felicja Romanowska; 1933). Samodzielnie debiutował tomem nowel pt. **16-tego pomiędzy trzecią a siódmą** (1936), pokazał w nim patriotyczną deformację stereotypów narodowych. Uznanie przyniósł mu tom reportaży **Bunt rojstów** (1938), pokazujący konflikty społeczne i religijne Wileńszczyzny i Polesia oraz krytykujący administrację polską za jej stosunek do ludności miejscowej.



W powieściach **Droga donikąd** (1955) i **Nie trzeba głośno mówić** (1969) opisał sowiecką i niemiecką okupację wschodnich terenów II Rzeczypospolitej pokazując ówczesną kolaborację z okupantami, sprzeczne interesy polityczne różnych narodów na tym obszarze i odmiennosc przebiegu wojny we wschodniej i zachodniej Europie; rozwinął ten temat w powieści **Kontra**. W **Sprawie płk. Miasojedowa** (1962), nazwanej przez autora "rosyjską sprawą Dreyfusa", pokazał "bezdumność" jednostki w społeczeństwie manipulowanym przez kolektywną opinię publiczną, a w powieści **Lewa wolna** zakwestionował sens zwycięstwa Piłsudskiego w 1920 roku.

Głównymi tematami twórczości Mackiewicza były: rozpad wielonarodowej wspólnoty na terenach byłego Wielkiego Księstwa Litewskiego, za której zniszczenie winił nacjonalizm poszczególnych narodów oraz eksterminacyjną politykę bolszewików i hitlerowców (Miłosz nazwał jego twórczość "eposem końca Wielkiego Księstwa Litewskiego", **Rok myśliwego**). Inne tematy twórczości Mackiewicza to: międzynarodowe sukcesy komunizmu w wyniku poparcia aliantów dla rewolucji bolszewickiej i Stalina w 1945 roku (**Zwycięstwo prowokacji**, 1962); zanik postaw indywidualistycznych; kolektywizacja i nacjonalizacja form opinii publicznej; upolitycznienie w XX wieku wartości, ocen i sposobów opisu rzeczywistości społecznej oraz postawa Kościoła rzymsko-katolickiego wobec komunizmu (**Watykan w cieniu czerwonej gwiazdy**, 1975). W każdym rodzaju piśmiennictwa najważniejszą wartością była dla niego prawda faktów, znajomość przedmiotu, wiedza o świecie. Niechętnie i nieufnie odnosił się do słowa pisanego - nawet do tekstów najbardziej znanych autorów.

Józef Mackiewicz uważał, że prawda o faktach jest bardziej dramatyczna niż fikcja literacka. Łączył fikcję z dokumentami, mieszał w narracji reportaż i sceniczność, panoramiczną i personalną prezentację wydarzeń, pedantycznie przedstawiał szczegóły przyrodnicze, historyczne i lokalne i miał znakomite wyczucie języka mówionego.

Pisarz zmarł w Monachium 31 stycznia 1985 roku.

Od 2002 roku przyznawana jest w Warszawie nagroda literacka imienia Józefa Mackiewicza, opatrzona ulubioną dewizą pisarza: "Jedynie prawda jest ciekawa".



BĘDZIEM  
Polakami

DZIĘKUJEMY ZA UWAGĘ